

CIV-CARE_Poo1-18plus

Position Paper

Verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming

Datum: 18 januari 2026

Versie: v1.00

Reeks: CIV-CARE Poo1-18plus – Normatieve Position Papers

Status: Officieel kaderdocument

Voorwoord (uniform CIV-CARE)

Deze position paper maakt deel uit van de **CIV-CARE Poo1-18plus reeks**: een samenhangend geheel van normatieve en juridisch-duidelijke documenten die **structurele mechanismen binnen volwassenenzorg en dwangcontexten (18+)** analyseren en begrenzen.

De CIV-CARE Poo1-18plus position papers:

- zijn **thema- en mechanismegericht**, niet casusgericht;
- functioneren als **modulair toetsingskader**;
- zijn bedoeld voor gebruik door **rechtbanken, toezichthouders, klachtencommissies en bestuursorganen**;
- beogen herstel van **rechtsstatelijke proportionaliteit, participatie en menselijke maat**.

Deze documenten zijn complementair aan wet- en regelgeving en vervangen geen wettelijke toetsing, maar maken **structurele risico's zichtbaar** die in individuele procedures vaak slechts indirect of gefragmenteerd worden herkend.

1. Doel en positionering

Deze position paper beschrijft **verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming** als een **structureel mechanisme** binnen volwassenenzorg en aanverwante zorg- en beschermingsketens, in het bijzonder waar sprake is van **dwang, drang of feitelijke afhankelijkheid**.

Het mechanisme wordt gepositioneerd als:

- een **bestuurlijk en procedureel machtsmechanisme**;
- een **afschermingsstrategie** tegen toetsing en aanspreekbaarheid;
- een **ketenversterkend patroon** dat structurele zorgafhankelijkheid faciliteert.

De paper functioneert als **verdiepende toetsingspaper** en volgt veelal op signalering van triangulatie, indirecte participatie en schijnmandaat.

2. Kernbegrippen

2.1 Verantwoordelijkheidsdiffusie

Onder **verantwoordelijkheidsdiffusie** wordt verstaan:

het structureel verspreiden, verschuiven of verhullen van verantwoordelijkheid binnen een zorgketen, waardoor geen enkele actor nog eenduidig aanspreekbaar is op besluitvorming of gevolgen daarvan.

2.2 Ketenafscherming

Onder **ketenafscherming** wordt verstaan:

het organisatorisch of procedureel afschermen van besluitvorming door verwijzing naar ketenafspraken, protocollen of externe adviezen, waardoor effectieve toetsing en correctie wordt bemoeilijkt.

Verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming zijn:

- geen incidentele organisatorische tekortkomingen;
- geen neutrale vormen van samenwerking;
- maar **structurele patronen met juridische en normatieve consequenties**.

3. Juridisch en normatief kader

Verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming raken aan fundamentele rechtsbeginselen en wettelijke verplichtingen, waaronder:

- **Zorgvuldigheidsbeginsel** (Awb art. 3:2);
- **Motiveringsplicht** (Awb art. 3:46);
- **Evenredigheidsbeginsel** (Awb art. 3:4 lid 2);
- **Toerekenbaarheid en besluitverantwoordelijkheid** (Awb);
- **Autonomie en informatieplicht** (WGBO);
- **Minst ingrijpende zorg en herstelgerichtheid** (WvGGZ art. 2.1 en 2.2);
- **Eerbiediging van privéleven en rechtsbescherming** (art. 8 en 13 EVRM);
- **Gelijke erkenning voor de wet** (CRPD art. 12).

Besluitvorming zonder herleidbare verantwoordelijkheid is **juridisch onhoudbaar**.

4. Verantwoordelijkheidsdiffusie als ketenmechanisme

Verantwoordelijkheidsdiffusie functioneert binnen volwassenenzorg zelden op zichzelf. In de praktijk vormt zij een **verbindend en beschermend mechanisme** binnen ketendynamiek, in samenhang met:

- **Triangulatie**
(→ CIV-CARE_P001-18plus_PP_Triangulatie-als-structureel-mechanisme-binnen-volwassenenzorg);
- **Indirecte participatie en structurele stemvervangning**
(→ CIV-CARE_P001-18plus_PP_Indirecte-participatie-en-structurele-stemvervangning);
- **Narratiefvorming en dossierconstructie**
(→ CIV-CARE_P001-18plus_PP_Narratiefvorming-en-dossierconstructie-als-machtsmechanisme);
- **Informele derden en schijnmandaat**
(→ CIV-CARE_P001-18plus_PP_Informele-derden-en-schijnmandaat-binnen-zorgketens).

Ketenafscherming legitimeert besluitvorming **zonder effectieve externe toetsing**.

5. Kenmerkende verschijningsvormen

Verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming zijn herkenbaar aan onder meer:

- verwijzing naar “ketenafspraken”, “beleid” of “protocol” zonder herleidbare beslisser;
- afschuiving van verantwoordelijkheid tussen organisaties;
- ontbreken van expliciete besluitnemers in dossiers;
- onduidelijkheid over wie aanspreekbaar is op besluiten;
- gebruik van externe adviezen zonder eigen afweging;
- weigering van inhoudelijke verantwoording onder verwijzing naar de keten.

6. Gevolgen

6.1 Voor betrokkenen

- verlies van effectieve rechtsbescherming;
- onmogelijkheid tot gerichte bezwaar- of klachtindiening;
- versterking van afhankelijkheid en machteloosheid;
- belemmering van herstel en autonomie.

6.2 Voor het systeem

- afname van transparantie en controleerbaarheid;
- normalisering van bestuurlijke ongrijpbaarheid;
- zelfversterkende zorg- en besluitlogica;
- verhoogd risico op structurele zorgafhankelijkheid.

7. Toetsingscriteria (geactualiseerd)

Van juridisch problematische verantwoordelijkheidsdiffusie of ketenafscherming is sprake indien één of meer van de volgende **objectief vaststelbare omstandigheden** zich voordoen:

1. Besluitvorming is niet herleidbaar tot een concrete verantwoordelijke;
2. Verwijzing naar ketenafspraken vervangt eigen afweging;
3. Betrokkene kan niet vaststellen wie beslissingsbevoegd is;
4. Verantwoording wordt structureel afgewezen of doorgeschoven;
5. Externe adviezen worden gevolgd zonder toetsbare motivering.

Escalatielogica:

Indien bovenstaande criteria aanwezig zijn, dient verplicht te worden getoetst op triangulatie, schijnmandaat, narratiefvorming en zorg zonder afbouw conform de overige CIV-CARE P001-18plus position papers.

8. Gebruik binnen CIV-CARE dossiers

Deze position paper fungeert als:

- **verdiepingspaper** bij bestuurlijke onduidelijkheid;
- **normatief toetsingskader** voor toerekenbaarheid en besluitvorming;
- **juridisch anker** in klachten, bezwaar, beroep en toezicht.

Voorbeeldformulering:

“De in dit dossier vastgestelde verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming vereisen toetsing aan de CIV-CARE P001-18plus position papers inzake triangulatie, schijnmandaat en zorgbestending.”

DE KAMER VAN SOCIALE WAARDEN

9. Juridische kwalificatie en slotbeschouwing (uniform CIV-CARE)

Verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming vormen geen organisatorische neveneffecten, maar **procedurele ingrepen met verstrekende rechtsstatelijke gevolgen**.

Juridisch kwalificeert dit patroon als:

- geen strafrechtelijke beschuldiging;
- **bestuursrechtelijk onzorgvuldig handelen** bij ontbreken van herleidbare verantwoordelijkheid;
- potentieel **civielrechtelijk relevant** bij aantoonbare schade;
- **mensenrechtelijk relevant** waar rechtsbescherming structureel wordt ondermijnd.

Deze position paper markeert verantwoordelijkheidsdiffusie als **kritisch kantelpunt** binnen volwassenenzorg en als aanleiding voor normatieve en juridische correctie.

CIV-CARE P001-18plus – Position Paper

opgesteld door:

Alexander Groenheide
Voorzitter | Stichting De kamer van Sociale Waarden
Menselijke waardigheid als fundament.

info@dekvsw.nl | www.dekvsw.nl

 06 53 44 50 54

 Laurastraat 87, 6471 JJ Eygelshoven

 KVK: 97098817 | RSIN: 867909274

W: DeKvSW.nl

CIV initiatieven:

CIV-CARE.nl | CIV-RAMP.nl | CIV-CAMP.nl | CIV-CALL.com

Burgerschapseducatie/ theater en filmeducatie: Ubuntukids.nl

DE KAMER VAN SOCIALE WAARDEN